

FINNMARK FYLKESKOMMUNE
FINNMÁRKKU FYLKKAGIELDA
Opplæringsavdelinga
Oahpahuossodat

Praktisk eksamen

Forord:

Dette heftet skal gi rammer og være til støtte for alle som er involvert i arbeidet med praktisk, tverrfaglig eksamen på VG2 ved skolene våre. De faglige nettverkene har lagt et grunnlag i prosessen med å utarbeide rammer, organisering og innhold til denne eksamenstypen i alle fag. Det er viktig at den tverrfaglige eksamen på VG2 blir videreutviklet slik at alle elever får muligheten til å vise kompetansen sin i praktisk arbeid.

Unn Martinsen
Fylkesopplæringsjef

Irmelin Klemetzen
Eksamensleder

Innhold:

Praktisk eksamen i videregående skole.....	3
Tverrfaglig eksamen	3
Rammer og organisering.....	4
Elever med IV eller 1 i programfag	4
Forberedelsesdel	4
Eksamensoppgaven.....	6
Vurderingskriterier	7
Sensur.....	7
Klage på eksamensresultatene	7

Praktisk eksamen i videregående skole

I videregående skole avholdes det praktisk tverrfaglig eksamen på de yrkesfaglige utdanningsprogrammene på VG2-nivå. Retningslinjer for lokal gitt eksamen er gitt i forskrift til opplæringsloven §3-30. Disse retningslinjene er relativt generelle og åpner for ulike lokale løsninger.

Praktisk eksamen i Kunnskapsløftet

I Kunnskapsløftet er praktisk eksamen fastsett som eksamensordning for fag på Vg2 i yrkesfaglege utdanningsprogram* og for nokre fag i studieførebuaende utdanningsprogram, jf. forskrifta til opplæringslova § 3-30.

Artikler | Publisert: 13.09.2007 | Sist endret: 07.12.2009

Praktisk eksamen kan kallast ein rammeeksamen. Ein praktisk eksamen kan omfatte fleire ulike metodar som er nødvendige og føremålstenlege for å prøve i kva grad kandidaten har nådd kompetansemåla i dei ulike faga. Praktisk eksamen skal ta utgangspunkt i eller vere knytt til ei kompleks arbeidsoppgåve. Kor mykje som skal vere munnleg, kor mykje som skal vere dialog/vurderingssamtalar med sensor i byrjinga, undervegs og til slutt, og kor mykje som skal vere skriftleg, kan variere frå fag til fag.

I forskrifta til opplæringslova står det i § 3-30 følgjande:
§ 3-30. Lokalt gitt eksamen

Fylkeskommunen har ansvaret for gjennomføringa av alle lokale eksamenar. Faglæraren har plikt til å utarbeide forslag til eksamensoppgåver.

Eksamen kan organiserast i to delar, der første delen er ei førebuing og andre delen er sjølv eksamen. Førebuingdelen kan vere på inntil 2 dagar og skal normalt ikkje inngå i vurderingsgrunnlaget. Fylkeskommunen kan likevel bestemme at eksamen skal organiserast slik at den første delen blir vurdert og inngår i karakteren til eksamen. Dersom det er tvil om karakteren, skal ein leggje mest vekt på den andre delen.

Rammene for eksamen eksamensdagen skal vere

- a) skriftleg eksamen - inntil 5 timar
- b) munnleg eksamen - inntil 30 minutt pr. elev eller privatist
- c) munnleg-praktisk eksamen - inntil 45 minutt pr. elev eller privatist
- d) praktisk eksamen - inntil 5 timar

Læreplanane for yrkesfaglege utdanningsprogram på Vg2 slår vidare fast at det for elevar skal gjennomførast ein lokalt gitt tverrfagleg praktisk eksamen. Omgrepet tverrfagleg inneber at eksamen skal prøve kompetansemål frå alle dei felles programfaga i den aktuelle læreplanen.

* Unntak: brønnteknikk og flyfag.

Tverrfaglig eksamen

Utdanningsdirektoratet betegner praktisk eksamen som en rammeeksamen, der eksamen kan omfatte ulike metoder som er nødvendige og formålstjenlige for å prøve i hvilken grad kandidaten har nådd kompetansemålene i de ulike fagene.

Tverrfaglig eksamen innebærer at eksamen skal prøve kompetansemål fra alle de felles programfagene i den aktuelle læreplanen fra VG2. Dette betyr ikke at alle fagene skal prøves like mye. Oppgaven kan ha tyngdepunkt i flere fag, eller den kan ha et tyngdepunkt i ett fag og være løserer tilknyttet andre. Det er oppgaven eller problemstillingen som er gitt til eksamen, som blir bestemmende for hvilken kompetanse som kreves for å håndtere den.

Praktisk eksamen skal være tverrfaglig og ta utgangspunkt i eller være knyttet til en kompleks arbeidsoppgave (jfr. "Praktisk eksamen i Kunnskapsløftet"). Hvor mye som skal være muntlig, hvor mye som skal være dialog/vurderingssamtaler med sensor i begynnelsen, underveis og til slutt, og hvor mye som skal være skriftlig, kan variere fra fag til fag.

Blegenutvalget (NOU 1991: 4 *Veien videre*) utviklet fellesbetegnelsen handlingskompetanse som et samlende uttrykk for fagkompetanse, sosial kompetanse, metodekompetanse og læringskompetanse.

Handlingskompetansen defineres slik:

- «... omfatter kunnskaper, ferdigheter og holdninger som er nødvendige for å løse problemer eller oppgaver ...»

Buerutvalget (NOU 1997: 25 *Ny kompetanse*) diskuterte kompetansebegrepet spesielt med henblikk på å utfordre det tradisjonelt skolebaserte kompetansesynet og å trekke inn arbeidslivskompetansen.

Kompetansebegrepet defineres som

- «... kunnskaper, ferdigheter og evner som kan bidra til å løse problemer og/eller utføre arbeidsoppgaven».

Motivasjon og vilje er ifølge Buerutvalget ikke en del av kompetansen og omfattes ikke av kompetansebegrepet, men påvirker individets evne til å utnytte sin kompetanse.

Den generelle delen av læreplanen for grunnskole, videregående opplæring og voksenopplæring legger vekt på et helhetlig kompetansesyn som innebærer at kunnskap, ferdigheter og holdninger anses som likeverdige komponenter i kompetansen.

Rammer og organisering

Praktisk eksamen kan være inntil 5 timer (§ 3-30) per kandidat. I stedet for individuell eksamen kan man avlegge eksamen i par eller gruppe. Ved par- eller gruppeeksamen må det beregnes tid nok til at individuell vurdering sikres.

I god tid før eksamen skal faglærer drøfte med elevene hvilken eksamensform som velges (individuell eksamen, par- eller gruppeeksamen). Faglærer utarbeider forslag til oppgavesett bestående av eksamensoppgaver, vurderingskriterier og informasjon til elevene.

Perioden fram til eksamen brukes til å diskutere og ferdigstille oppgavesettet. Sensor skal påse at oppgaven inkludert oppfølgings samtalen på eksamen gir eleven mulighet til å få vist kompetansen sin i faget (§ 3-25). Faglærer og sensor skal diskutere kriteriene for vurdering av eksamenspresentasjoner i faget..

Skolen er ansvarlig for at materiale og utstyr til bruk ved eksamen foreligger og er klargjort. Elevene er selv ansvarlig for å melde eventuelle behov for utstyr i forbindelse med eksamensdagen. Faglærer bør avklare dette med elevene på forhånd. Elevenes tilgang til utstyr begrenses av skolens rammer.

Elever med IV eller 1 i programfag

Dersom en elev har 1 i et eller flere fag som inngår i tverrfaglig eksamen, har eleven rett til å framstille seg til tverrfaglig eksamen og beholder en eventuelt bestått karakter. Han har rett til å gå opp til særskilt eksamen i fag med 1. Dersom eleven får bestått, er faget bestått. Dersom eleven får 1 til særskilt eksamen, er han privatist i det aktuelle faget, men beholder karakteren til tverrfaglig eksamen.

Elever som får IV i enkeltfag kan ikke gå opp til tverrfaglig eksamen. Eleven må ta enkeltfaget som privatist og bestå før eleven kan melde seg opp til tverrfaglig eksamen som privatist, jfr. F§3-37

Forberedelsesdel

Ved starten av forberedelsesdelen skal elevene få informasjon om vurderingskriterier, tillatte hjelpemidler til eksamen, tidsramme for eventuell presentasjon, og hva som skjer i den faglige samtalen etter presentasjonen.

Alle hjelpemidler er tillatt i forberedelsesdelen. Forberedelsesdelen skal ikke vurderes. Det som er gjort i forberedelsesdelen kan imidlertid brukes som utgangspunkt for eller integreres i det som skjer på eksamensdagen, og slik sett blir det en del av vurderingen. Det betyr at alt som er ferdigstilt i forberedelsesdelen, ikke kan vurderes i seg selv. Oppgaven bør legges opp slik at det som gjøres i forberedelsesdelen, kan videreføres i en eller annen form på eksamensdagen og eventuelt legger premisser for hvordan man løser oppgaven på eksamensdagen.

Rundskriv Udir-1-2010

Merknader til § 3-30 Lokalt gitt eksamen i vidaregående opplæring

(...) Forberedelsesdel som teller som en del av vurderingsgrunnlaget, brukes i noen yrkesfaglige utdanningsprogram. Paragraf 3-30 tredje ledd åpner for så vidt for dette, men fylkeskommunen (eller skolen dersom det er delegert) må være svært restriktiv med dette. Hovedregelen er at vurderingen skal gjøres på grunnlag av den kompetansen eleven og privatisten viser på selve eksamen, ikke i forkant. Dersom eleven og privatisten må gjøre forberedelser i forkant av eksamen, må det vurderes hvordan forberedelsesdelen skal vektlegges. Det understrekes videre at dersom det ved en lokalt gitt eksamen tas i bruk en forberedelsesdel, må ikke eksamineringen erstattes av at elevene kun presenterer produkter fra forberedelsestiden og i liten grad viser kompetanse under selve eksamen. Dersom elevene gis et tema i forkant, må eksamenen bestå i mer enn at eleven presenterer dette. Sensoren må også eksaminere eleven. Eleven og privatisten kan prøves i hele læreplanen for faget. I siste ledd i bestemmelsen er det understreket at en eksamen skal gi eleven mulighet til å vise sin kompetanse i en så stor del av faget som mulig. Forberedelsestiden skal eventuelt være innenfor de 48 timene er som skissert i annet ledd; den kommer ikke i tillegg. Til tross for de strenge kravene som må stilles til hva elevene kan gjøre i forkant av en eksamen, understrekes det samtidig at disse kravene ikke er til hinder for at eksamenen kan ta utgangspunkt i noe eleven har arbeidet med gjennom året, ved at eleven *bygger videre* på disse arbeidene og på den måten viser kompetanse. En elev innen yrkesfaglige utdanningsprogram kan for eksempel bli utfordret på å bygge om eller modifisere noe hun eller han har bygget gjennom året, og på denne måten vise kompetanse. Paragraf 3-30 fjerde ledd angir rammene for eksamensformer som kan brukes. Det er angitt i Læreplanverket for Kunnskapsløftet hvilken eksamensform som skal brukes i de ulike fagene. Erfaring viser at det er behov for å presisere nærmere at praktisk eksamen er en annen eksamensform enn muntlig-praktisk eksamen. Praktisk eksamen er en rammeeksamen som går utover de 45 minuttene som er tidsrammen for muntlig-praktisk eksamen. Praktisk eksamen kan omfatte flere ulike metoder som er nødvendige og formålstjenelige for å prøve i hvilken grad kandidaten har nådd kompetansemålene i læreplanen i faget. Praktisk eksamen skal ta utgangspunkt i eller være knyttet til en kompleks arbeidsoppgave. Hvor mye som skal være muntlig, hvor mye som skal være dialog/vurderingssamtaler med sensor i begynnelsen, underveis og til slutt, og hvor mye som skal være skriftlig, kan variere fra fag til fag. Forskriften er ikke til hinder for at en praktisk eksamen kan gjennomføres ved å samle flere elever som individuelt gjennomfører eksamenen, i samme lokale. Den tiden sensor og faglærer ellers ville brukt på hver enkelt elev, kan i slike tilfeller slås sammen slik at elevene til sammen får en tidsramme som tilsvarer den gjennomføringstiden som angis i forskriften. Når det gjelder tverrfaglig eksamen på Vg2 innen yrkesfaglige utdanningsprogram, understrekes det at kompetansemålene i felles programfag er laget for å kunne nås uavhengig av innhold og metode. For en rekke Vg2 innen yrkesfaglige utdanningsprogram består kompetansemålene i felles programfag av rene felleselementer fra de overliggende Vg3-læreplanene for opplæring i bedrift. Kompetansemålene i læreplanen for Vg2 peker ikke nødvendigvis i retning av spesielle lærefag. Vg2 design og tekstil er et eksempel på en slik læreplan hvor Vg2 avløses av 11 lærefag på Vg3. I disse tilfellene må eksamen lages slik at den har sammenheng med det eleven har arbeidet med gjennom året. Andre Vg2 innen yrkesfaglige utdanningsprogram har kompetansemål som peker i retning av spesielle lærefag. Men også i disse tilfellene må det understrekes at innholdsfriheten er gjeldende. Det avgjørende er at innholdet kan brukes for å vise kompetansen i forhold til kompetansemålene, ikke at innholdet er hentet fra et spesielt lærefag. Vg2 byggeteknikk er et eksempel på en slik læreplan. Det kan godt være slik at en elev kan vise måloppnåelse i kompetansemål som peker i retning av stillasbyggerfaget ved å ta utgangspunkt i tømmerfaget. Paragraf 3-30 femte ledd tilsvarer § 3-29 femte ledd, se merknader der. Den eneste forskjellen her er i siste punktum. En fagarbeider med praksis fra arbeidslivet kan oppnevnes som sensor i yrkesfaglige utdanningsprogram. Når det skal vurderes om en person kan være sensor, må både formell kompetanse og realkompetanse vurderes.

Der det skal gjennomføres gruppeeksamener, er det viktig at gruppemedlemmene har erfaring i samarbeid fra tidligere, om enn ikke i samme gruppekonstellasjon. Forberedelsesdelen skal normalt være organisert og strukturert slik at alle som skal opp til eksamen, trekkes med.

Samarbeid kan sikres ved at det etableres grupper som selv lager en plan for forberedelsedelen.

Lærere kan gi veiledning i forberedelsedelen, men det er ikke adgang til å gi undervisning. Det er viktig at elevene i løpet av skoleåret har lært å bruke hjelpemidler hensiktsmessig og har gjort erfaringer med hvilke hjelpemidler som er nyttige å ha med.

Lang forberedelsestid forutsetter at oppgavene er så åpne at de gir elevene muligheter til å gjøre noen valg. Eleven skal selv kunne velge hvordan han eller hun vil løse oppgaven som er gitt, og hvilket kompetansenivå han eller hun har ambisjoner om å nå. Det er viktig at elevene forholder seg kritisk og reflektert både til oppgaven og kompetansen de har tilegnet seg gjennom opplæringen i faget.

Eksamensoppgaven

Faglærer plikter å utforme forslag til eksamensoppgave (F§3-30). For å sikre tverrfaglighet kan rektor i spesielle tilfeller vurdere å trekke inn flere lærere i arbeidet med å lage forslag til eksamensoppgaver. Eksamen skal knyttes til kompetansemål(ene) i læreplanen og skal gi eleven mulighet til å vise kompetansen sin i faget (F§3-14, F§3-25). Eksamen skal ha direkte sammenheng med det faglige arbeidet som er drevet i klassen eller gruppen gjennom skoleåret jamfør det lokale læreplanarbeidet.

Udir: Lokalt arbeid med læreplaner for fag

Skoleeier (kommune, fylkeskommune eller annen skoleeier) er ansvarlig for at opplæringen er i samsvar med lov og forskrift, herunder læreplaner. Læreplanene i fagene forutsetter at det konkrete innholdet i opplæringen, hvordan opplæringen skal organiseres og hvilke arbeidsmåter som skal brukes i opplæringen, bestemmes på lokalt nivå.

Praktisk eksamen åpner for en rekke forskjellige typer eksamensoppgaver. Opplæringsavdelinga i samarbeid med de faglige nettverkene har bestemt at eksamen skal bestå av en planleggingsdel, gjennomføringsdel og en dokumentasjonsdel. Planleggingsdelen kan være en del av forberedelsedelen. Dokumentasjonsdelen skal sikre individuell prøving, og det er kravene i læreplanen i de enkelte fagene som vil avgjøre hvorvidt dette skal skje muntlig eller skriftlig.

Eksamensoppgaven skal utformes slik at alle elevene får mulighet til å vise hva de kan, jfr. forskriftens krav til at eleven skal ha mulighet til å få vist kompetansen sin.

F§3-25

Eksamen skal organiserast slik at eleven eller privatisten kan få vist kompetansen sin i faget. Eksamenskarakteren skal fastsetjast på individuelt grunnlag og gi uttrykk for kompetansen til eleven eller privatisten slik denne kiem fram nå eksamen.

Det er en forutsetning at oppgaven utfordrer elevens kompetanse til å bruke kunnskaper og vise forståelse og selvstendighet i behandlingen av stoffet og ikke bare prøver elevenes evne til å reproducere kunnskap. Det er derfor særlig viktig at oppgaven åpner for en problematiserende og drøftende tilnærming.

Vurderingskriterier

Vurderingskriterier skal oppgis i eksamensoppgaver ved alle praktiske eksamener. Kriteriene må være tydelige og relatert til det som blir prøvd ved eksamen. Faglige krav må ses i sammenheng med lengde på forberedelsestid, bruk av hjelpemiddel og utforming av oppgaven.

Sensur

Det skal oppnevnes to sensorer ved praktisk eksamen (§ 3-30). Faglærer er normalt eksaminator. Som sensor til lokal eksamen i programfag i yrkesfaglige utdanningsprogram, kan det også oppnevnes en fagarbeider med praksis fra arbeidslivet (§ 3-30). Faglærer har plikt til å ta del i vurderingen som sensor (§ 3-30). Sensor skal drøfte karakterfastsettelsen med eksaminator, men oppstår det uenighet, bestemmer den eksterne sensoren karakteren (§ 3-30). Eksamen kan være individuell, i par eller i gruppe. Det skal imidlertid skje en individuell vurdering på eksamen.

Det er det som skjer på eksamen, som skal være gjenstand for vurdering, og grunnlaget for vurderingen er kompetansemålene i læreplanen. Karakteren til eksamen skal gi uttrykk for i hvilken grad eleven har nådd de kompetansemålene i læreplanen i fagene som eleven blir prøvd i (§3-4).

Eksaminator og sensor skal etter eksamineringen av hver elev i eksamenspartiet vurdere deres individuelle kompetanse, slik denne fremkommer på eksamen (§3-25). Eleven skal ha en individuell vurderingssamtale med sensorparet.

Elever som trekker seg under eksamen skal bli vurdert.

Klage på eksamensresultatene

Ved muntlig, muntlig-praktisk og praktisk eksamen er det kun anledning til å klage på formelle feil «...som kan ha noko å seie for resultatet» (§5-11). Det er ikke anledning til å klage på sensors vurdering av måloppnåelsen eleven har vist. Formelle feil kan for eksempel være:

- Eksamensoppgaver som ikke er innenfor læreplanens kompetansemål (sensor må kontrollere dette)
- Urimelige avbrudd og forstyrrelser
- Manglende forhåndsavtalt utstyr

F§ 5-10. Klage på karakter ved munnleg eksamen. Klageinstans og klagebehandling

Ved munnleg eksamen kan det berre klagast på formelle feil som kan ha noko å seie for resultatet. Ved klage på munnleg eksamen hentar rektor inn fråsegn frå sensor og eksaminator og sender desse fråsegnene og klagen saman med si eiga fråsegn til Fylkesmannen når det gjeld klagar i grunnskolen, og til fylkestinget eller den fylkestinget gir mynde som klageinstans, når det gjeld klagar i vidaregåande opplæring. Kopi av fråsegnene skal sendast til klagaren.

Dersom klagaren får medhald i klagen ved munnleg eksamen, skal karakteren annullerast, og klagaren har rett til å gå opp til ny eksamen. Dersom klagaren vel å gå opp til ny munnleg eksamen, skal prøvesvaret bedømmast av ein ny sensor.

Gjeld klagen prøve i trekkfag, skal det trekkjast fag på ny. Eleven skal få melding om faget med same frist som ved ordinær prøve.

Rektor har ansvar for å innhente uttalelse fra sensor og eksaminator og sende disse sammen med klagen og en egen uttalelse til klageinstansen. Dersom eleven får medhold i klagen, skal eleven få gå opp til ny eksamen med ny sensor.

Fristen for å klage er 10 dager. Klagen skal sendes til skolen. Fristen for å klage regnes fra det tidspunkt meldingen om vedtak er kommet fram til den som har klagerett, eller når den som har klagerett, burde ha gjort seg kjent med vedtaket. For praktisk eksamen vil dette være den samme som eksamensdagen. Fristen blir avbrutt når den som har klagerett, ber om begrunnelse for vedtaket. Fristen løper videre fra det tidspunkt klageren har mottatt begrunnelse for karakteren (§5-5).

Saksbehandling på skolenivå:

- Faglærer (eksaminator) legger fram oppgave og egne notater samt en uttalelse
- Skolen innhenter notater og en uttalelse fra 2. sensor
- Husk at klageretten gjelder kun formelle feil, det er ikke mulig å klage på karakteren. Det skal derfor bare gis tilsvaer på det som omhandler det formelle.
- Rektor kvalitetssikrer dokumentasjonen og gir sin uttalelse på klageskjema.
- Klagen blir sendt til klagenemnda etter nærmere frister.

FINNMARK FYLKESKOMMUNE
FINNMÁRKKU FYLKKAGIELDA
Opplæringsavdelinga
Oahpahuossodat